

Open of gesloten bouwblokken?

Vernieuwende stedenbouw versus sociale veiligheid

Gaat 'mooi bouwen' wel samen met 'sociale veiligheid'? Steeds vaker ontstaan discussies over stedenbouwkundige plannen met betrekking tot het aspect van de veiligheid. Bij de zogeheten *gesloten bouwblokken*, zit het daarmee wel goed. Dit in tegenstelling tot de *open bouwblokken*, die echter weer wel voor meer variatie in het stadsbeeld kunnen zorgen. In 1990 vertrekt het Amsterdamse Burgerziekenhuis naar Almere. Ideeën genoeg over herbestemming van het terrein. Het stedenbouwkundig plan dat architect Francine Houben maakte is naar wens van een deel van het planteam dat zich met het terrein bezighoudt. Maar volgens de groep 'Burgerziekenhuis voor Vrouwen' garandeert het plan van Houben de veiligheid op straat in onvoldoende mate.

AEMILIA DE KONINGH*

Het leegkomende Burgerziekenhuisterrein in Amsterdam-Oost bestond aanvankelijk uit een reeks vrijstaande gebouwen in een open paviljoenstructuur. In totaal gaat het om een oppervlakte van 2 ha. Ontwerper Van Gendt koos voor een open verkaveling - in die tijd modern voor ziekenhuisbouw - hoewel een gesloten verkaveling in de buurt gebruikelijk was. De bouw, in 1889, viel binnen het kader van het Uitbreidingsplan Kalf. In later jaren zijn steeds meer (nood)gebouwen toegevoegd en is de tuin als het ware dichtgeslibd, terwijl ook de

straatwand getuigt van een ontwikkeling van een open naar een meer gesloten structuur.

Plannen genoeg

Een 'planteam' onder begeleiding van de Ambtelijke Projectgroep Dapperbuurt is reeds enkele jaren bezig met nieuwe plannen voor het complex. Hierin heeft ook zitting het project 'Burgerziekenhuis Voor Vrouwen' (BVV), een groep actieve vrouwen uit de buurt, die een groot deel van het terrein voor vrouwenactiviteiten willen bestemmen. De gemeente zelf heeft alvast een groot deel van de ruimte geclaimd voor

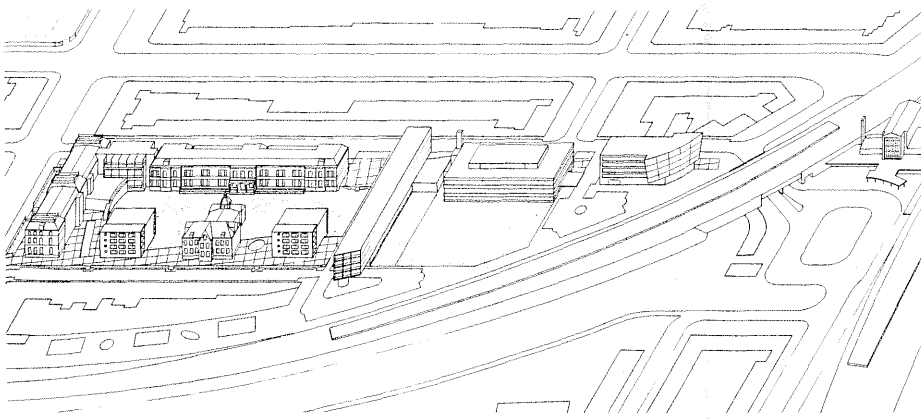
het toekomstige stadsdeelkantoor Oost. Ook een groep kunstenaars en het Buurtopbouworgaan hebben plannen gemaakt. Francine Houben van het architectenbureau Mecanoo uit Delft werd gevraagd een stedenbouwkundig plan te maken binnen de randvoorwaarden die de gemeente eind 1986 goedkeurde. Deze waren vervat in de 'Nota van Uitgangspunten' en legde de keuze voor een open of half-open structuur vast. 'Bij de keuze voor een open structuur zal extra aandacht besteed moeten worden aan sociale veiligheid', zo staat in de nota te lezen. Houben heeft in haar plan de oorspronkelijke open structuur zoveel mogelijk aangehouden, daarbij rekening houdend met het aspect van de sociale veiligheid. Bij gesloten bouwblokken, eigen aan de stad, ontstaan de kenmerkende lange straten en privé-binnenterreinen. Bij open bouwblokken, bijvoorbeeld in de tuinsteden, komt het ontbreken van een privérein de sociale veiligheid niet ten goede. Een tussenvorm is een gesloten bouwblok met een openbare 'straattuin'. De vrouwen-groep heeft vanaf het begin aan de sociale veiligheid hoge prioriteit toegekend. Ze wil voor allerlei soorten vrouwen - van migranten tot meiden - wonen en werken op het ter-

De discussie over open en gesloten bouwblokken dateert niet van vandaag of gisteren. Al in de jaren twintig en dertig pleitten de toenmalige 'nieuwzakelijke' stedenbouwers voor zogenaamde strokenbouw, zodat iedereen gelijk kon profiteren van 'licht, lucht en ruimte'. Boven: Na de oorlog zijn de meeste nieuwbouwwijken op deze wijze opgezet, de wijk Geuzenveld in Amsterdam. Onder: Het traditionele stedelijke straatbeeld, gesloten straatwanden, privé-binnenterreinen. Foto's: Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening

Urban villa's, zoals hier op het IJ-plein in Amsterdam-Noord, zorgen voor een zeer open structuur. Foto: Martijn Gallenkamp

PLAN

Het plan van Houben, met twee urban villa's. Voor de vrouwen van BVV niet veilig genoeg.

rein mogelijk maken. Dat betekent dat zij zich ook 's-avonds laat nog veilig over het terrein moeten kunnen begeven zonder donkere, onoverzichtelijke stukken te moeten passeren.

Vandaar dat van deze zijde nogal wat kritiek is gekomen op de plannen met een open bouwstructuur. Zozeer zelfs, dat in samenwerking met de gemeente een tweede plan gemaakt is met een gesloten structuur als uitgangspunt. De gemeente Amsterdam staat er inmiddels om bekend een grote voorkeur aan de dag te leggen voor gesloten bouwblokken. Onder meer uit het oogpunt van sociale veiligheid, maar wethouder Van der Vlis van Ruimtelijke Ordening heeft ook al eens te kennen gegeven open bouwblokken 'niet stedelijk' te vinden.¹

Urban villa's

In het stedenbouwkundig plan van architect Houben wordt de oorspronkelijke paviljoenstructuur teruggehaald. Dat wil zeggen handhaving van het bestaande groen en de waardevolle gebouwen en twee *urban villa's*. Nieuw- en oudbouw vormen een ruimtelijke eenheid rond de tuin. Fiets- en voetgangersroutes dwars over het terrein worden dankzij de open structuur mogelijk. Zo worden ook de omliggende buurten en het terrein, dat nu nog een barrière is, meer op elkaar betrokken, aldus de argumentatie. En hoe heeft Houben de sociale veiligheid in de plannen laten prevaleren? Onduidelijke zones zijn vermeden evenals blinde muren van bergingen, smalle donkere poorten en onoverzichtelijke bosschages. Zoveel mogelijk woningen kijken op de tuin uit en bevinden zich op de begane grond. Zelfs is een uniek verlichtingsplan ontwikkeld met in keermuren aangebrachte lichtbakken.

'Hoewel speciaal daarvoor aangestelde gemeentelijke ambtenaren het plan van Houben op het punt van de veiligheid goedkeurden, lijkt er, zolang Michael van der Vlis Wethouder van Ruimtelijke Ordening is in Amsterdam, geen urban villa meer te mogen komen', zo laat architect Marc Visser weten. Visser is als extern deskundige betrokken bij het planteam. 'En dat terwijl sociale veiligheid geen puur architectonisch of stedenbouwkundig probleem is; aan toe-

nemende criminaliteit en gewelddadigheid liggen maatschappelijke factoren ten grondslag. Wel kunnen ruimtelijke maatregelen het gevoel van onveiligheid verminderen', zo stelt Visser verder, 'maar het probleem kan niet achter de tekentafel opgelost worden'.

Ook volgens de vrouwen omvat het vraagstuk van de sociale veiligheid meer dan ruimtelijke ordening alleen. Maar ze herkennen te weinig van de door hen naar voren gebrachte visie terug in het plan van Francine Houben en stapten met hun bezwaren naar de wethouder. 'Onze fantasie over een binnenhof met woningen, bedrijven en voorzieningen rond een gemeenschappelijke tuin, met met een vormgeving die zelfbeheer mogelijk maakt, is niet één keer aan de orde geweest', aldus Ans van der Scheur, lid van BVV, als reactie op de totstandkoming van het stedenbouwkundig plan.¹

Ondertussen zijn al enkele compromissen in de richting van een half-open structuur aangedragen. Zo is voorgesteld om wel aan een openbaar park vast te houden maar dat dan 's-avonds gesloten te houden. De vrouwen denken ook aan het snel kunnen plaatsen van hekken wanneer zich problemen mochten voordoen bij een open structuur. Men wil wel graag een voor de buurt vrij toegankelijk middenterrein handhaven.

Mooi

Discussies rond open en gesloten bouwblokken waren recentelijk ook bij andere herbestemingsprojecten in Amsterdam te bespeuren. Bij de bebouwing van het KNSM-eiland in het Oostelijk Havengebied bijvoorbeeld, was er uiteindelijk de keuze tussen twee plannen; één plan met open bebouwing van een groep bewoners en één met gesloten bebouwing van de Dienst Ruimtelijke Ordening. Het ziet er naar uit dat voor het laatstgenoemde gekozen gaat worden. In de binnenstad zijn de laatste jaren overwegend gesloten blokken neergezet. 'Desondanks nemen de inbraakcijfers niet af', stelt Marc Visser. 'Sinds het thema aan de orde is, worstelen overal architecten, opdrachtgevers, ambtenaren en bewoners met de vraag hoe de omgeving sociaal veilig gemaakt kan worden', verzucht hij. Vol-

gens hem zal een dergelijke eenzijdige voorkeur voor het gesloten bouwen ten koste gaan van de stedenbouwkundige kwaliteiten van de stad.

In de Dapperbuurt, waar de stadsvernieuwing (opnieuw) overwegend gesloten blokken heeft gebracht, wil men vanuit die hoek mede met het bouwen van urban villa's 'een mooi stukje Dapperbuurt' creëren, zo blijkt uit een enige tijd terug gemaakte brochure. Dezelfde urban villa's, die door de vrouwen als trendy worden bestempeld.

Krijgt Amsterdam-Oost er, afgezien van een hoeveelheid woningen en bedrijven, een plek met gezellige terrassen in een parkachtige entourage bij, die tegelijk een buurtverbindend element tussen de omliggende wijken vormt? Of blijft het Burgerziekenhuisterrein de afgesloten enclave die het nu is? Het is te hopen dat er een goed compromis uit de bus komt: mooi en veilig!

* Redactie AGORA

1. Op 26 april organiseerde de Amsterdamse Raad voor de Stedenbouw in samenwerking met het Bureau voor Criminaliteitsbestrijding, de Projectgroep Dapperbuurt en het Planologisch Demografisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam een studiemiddag over 'verkeveling en veiligheid'. Van der Vlis stelde tijdens deze bijeenkomst dat gesloten bouwblokken beter passen in een stedelijk milieu, omdat dit rustiger en veiliger is voor de bewoners. Verder zei hij gesloten blokken 'gewoon mooier' te vinden.
2. Gemeente Amsterdam: *Stadsvernieuwing in de jaren negentig*, 1987. pp. 168 e.v.

Advertentie

GEPAKTE
STAD

■
Gepakte Stad 26 is uit

RAI-Buurten in verzet

■
De geplande uitbreidingen van de RAI in Amsterdam roepen grote weerstanden op. Amsterdams onafhankelijk stadspoliteïk tijdschrift **Gepakte Stad** geeft een kritisch overzicht.

Bestel een nummer door overmaking van f 7,45 (f 4,95 plus f 2,50 porto) op giro 5859053 van StinG te Amsterdam onder vermelding van 'Gepakte Stad 26 - RAI'. Een abonnement kost f 22,50. Overmaking onder vermelding van 'Abonnement Gepakte Stad' en het eerste nummer. Bijvoorbeeld GS 25 - Burgerziekenhuis Voor Vrouwen, GS 26 - RAI of GS 27 - Woningnood.

Voor informatie of bestellingen kunt u ook de volgende nummers bellen: 020 - 62.58.26 of 020 - 525.42.96.